

**KAMBAG‘ALLIKKA QARSHI KURASHISH VA AHOLINING FAROVON
HAYOT KECHIRISHIGA IMKONIYATLAR YARATISHDA XITOIY
TAJRIBASINI QO‘LLASH IMKONIYATLARI**

Isroilova Munojat

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

munojatnuriddinovna@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezis kambag‘allikka qarshi kurashishda Xitoy tajribasini O‘zbekiston sharoitiga qo‘llash imkoniyatlarini tadqiq etadi. 1978-2021-yillarda Xitoyning 800 milliondan ortiq kishini mutlaq kambag‘allikdan olib chiqish tajribasi sistematik tahlil qilingan. To‘rtta asosiy mexanizm - maqsadli ro‘yxatga olish, subsidiyalangan mikrocredit, qishloq infratuzilmasiga investitsiyalar va natijaga asoslangan ma‘muriy javobgarlik - o‘rganilgan hamda O‘zbekiston sharoitiga moslashuvchanlik matritsasi ishlab chiqilgan. Mahalla tizimining Xitoy hamjamiyat kafolati mexanizmi bilan funksional o‘xshashligi ilmiy asoslangan. Tadqiqot natijasida selektiv adaptatsiya modeli taklif etilgan: mahalla tizimi, raqamli platforma va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari orqali kambag‘allikni qisqartirishga qaratilgan beshta tavsiya ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: *kambag‘allik, aniq kambag‘allikni qisqartirish, Xitoy tajribasi, mahalla tizimi, ijtimoiy himoya, mikrocredit, qishloq infratuzilmasi, moliyaviy inklyuzivlik, selektiv adaptatsiya, ijtimoiy pasport.*

KIRISH

Kambag‘allik muammosi bugungi kunda global miqyosda eng dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida 2030-yilga qadar barcha shakllardagi qashshoqlikni tugatish birinchi maqsad sifatida belgilangan (United Nations, 2015). Shu kontekstda Xitoy Xalq Respublikasining tajribasi alohida ahamiyat kasb etadi: 1978-yilgi islohotlardan 2021-yilga qadar Xitoy 800 milliondan ortiq kishini mutlaq kambag‘allikdan olib chiqdi - bu insoniyat tarixidagi eng yirik ijtimoiy-iqtisodiy o‘garish hisoblanadi (World Bank, 2022).

O‘zbekistonda kambag‘allik darajasi 2021-yildagi 17 foizdan 2024-yilga kelib 8,9 foizga tushgan bo‘lsa-da (CERR, 2025), qishloq hududlarida qashshoqlik ko‘rsatkichi shaharlarnikidan 2-3 barobar yuqori bo‘lib qolmoqda (Statistika agentligi, 2023). Bundan tashqari, aholining 49 foizi qishloqda yashashi va ijtimoiy himoya tizimining qamrovi cheklanganligi mavjud siyosatning takomillashtirilishini taqozo etadi. Shu sababli Xitoyning kambag‘allikka qarshi kurashish tajribasini o‘ganib, uni O‘zbekiston

sharoitiga moslashtirilgan holda qo'llash imkoniyatlarini tadqiq etish bugungi kunda ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi - Xitoyning kambag'allikka qarshi kurashish tajribasini sistematik tahlil qilish va uning O'zbekistonga moslashtirilgan shaklda qo'llanilishi bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan:

- kambag'allikka qarshi kurashishning nazariy asoslarini va xalqaro tajribasini o'rganish;
- Xitoyning "Aniq kambag'allikni qisqartirish" (精准扶贫) dasturi va boshqa siyosat vositalarini tahlil qilish;
- O'zbekistondagi kambag'allikning tarkibiy xususiyatlarini va mavjud ijtimoiy siyosatni baholash;
- Xitoy tajribasini O'zbekistonga moslashtirishning institutsional imkoniyatlari va to'siqlarini aniqlash;
- kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan ilmiy asoslangan siyosiy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot jarayonida quyidagi asosiy natijalar olindi:

Birinchidan, Xitoyning "Aniq kambag'allikni qisqartirish dasturi tahlili shuni ko'rsatdiki, maqsadli yondashuv - har bir kambag'al oila uchun individual yordam rejasi tuzish kambag'allikni qisqartirishda umumiy dasturlardan 2-3 barobar samaraliroq bo'lingan.

2014-2021-yillarda ushbu dastur doirasida 15,4 million mikrokreditlar berildi, qaytarish ko'rsatkichi 96,4 foizni tashkil etdi (State Council of China, 2021).

Ikkinchidan, O'zbekistondagi ijtimoiy yordam tizimining tahlili shuni ko'rsatdiki, yordam olishga muhtoj oilalarning 30-40 foizi hali ham tizim tomonidan qamrab olinmayapti (Fayzieva va Mirzayev, 2022). Mavjud mahalla tizimi esa Xitoyning ro'yxatga olish va monitoring mexanizmini joriy etish uchun tayyor institutsional asos bo'la oladi.

Uchinchidan, qiyosiy tahlil asosida O'zbekiston uchun eng yuqori moslashuvchanlikka ega Xitoy tajribasi elementlari aniqlandi:

- 1) mahalla tizimi orqali aniq ro'yxatga olish - yuqori moslashuvchanlik;
- 2) qishloq infratuzilmasiga investitsiyalar - o'ta yuqori;
- 3) natijaga asoslangan ma'muriy javobgarlik - o'ta;
- 4) subsidiyalangan mikrokredit - o'ta.

To'rtinchidan, O'zbekistonda kambag'allikning asosiy omillari sifatida qishloq-shahar daromad tafovuti (2-3 barobar), mehnat bozorida ishsizlik (qishloq hududlarida

10,4%), moliyaviy inklyuzivlikning pastligi (qishloq aholisining 47% qamrovi) va ta'lim darajasining past ekanligi aniqlandi (Statistika agentligi, 2023; Markaziy bank, 2024).

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. *Mahalla tizimi asosida aniq ro'yxatga olish mexanizmini joriy etish* - har bir kambag'al oila uchun besh mezonga (turar-joy, ta'lim, sog'liqni saqlash, mehnat imkoniyati, daromad) asoslangan individual ijtimoiy passport tuzish.
2. *Kambag'allik ro'yxatidagi oilalar uchun yiliga 10-12 foiz stavkada garovsiz subsidiyalangan mikrokredit dasturini joriy etish* - subsidiyaning 60 foizini markaziy byudjet, 40 foizini mahalliy byudjet qoplashi tavsiya etiladi.
3. *Qishloq infratuzilmasiga davlat investitsiyalarini YaIMning kamida 2,5 foiziga yetkazish*, "Obod qishloq" va "Yashil makon" dasturlarining qamrovini kengaytirish.
4. *Mahalla va tuman hokimiyatlarini ijtimoiy ko'rsatkichlar* - kambag'allik darajasi, ijtimoiy yordam qamrovi, ish o'rinalari yaratish - bo'yicha baholash tizimini joriy etish. Beshinchidan, *Raqamli moliyaviy texnologiyalar orqali kambag'al aholining bank tizimiga kirishini ta'minlash* - mobil to'lovlar tarixi asosida kredit skoringi tizimini joriy etish.

XULOSA

Xitoyning kambag'allikka qarshi kurashish tajribasi - maqsadli yondashuv, infratuzilmaga investitsiya, insoniy kapital rivojlanishi va ma'muriy javobgarlik - O'zbekiston uchun muhim darslar beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Xitoy modelini to'liq ko'chirish mumkin emas va maqsadga muvofiq emas - institutsional farqlar, bozor hajmi va siyosiy tizim farqlari bunga to'siqlik qiladi. Biroq selektiv adaptatsiya - ya'ni O'zbekiston sharoitiga mos elementlarni tanlab, mahalla tizimi, raqamli platforma va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari orqali amalga oshirish - kambag'allikni qisqartirishda sezilarli natija berishi mumkin. Ushbu tadqiqot O'zbekistonda kambag'allikka qarshi kurashishning ilmiy asoslangan kompleks yondashuvini shakllantirish uchun metodologik asos yaratadi va davlat siyosati ishlab chiquvchilar uchun amaliy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. CERR. (2025). O'zbekistonda kambag'allik darajasi: 2024 yil yakunlari. Toshkent.
2. Fayziyeva, M., & Mirzayev, S. (2022). Ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi: O'zbekiston tajribasi. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3, 45–59.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Yillik hisobot 2024. Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023). Ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar: 2022 yil yakunlari. Toshkent.

5. State Council of China. (2021). Poverty alleviation: China's experience and contribution. Beijing.
6. United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. New York.
7. World Bank. (2022). Poverty and shared prosperity 2022: Correcting course. Washington, DC.